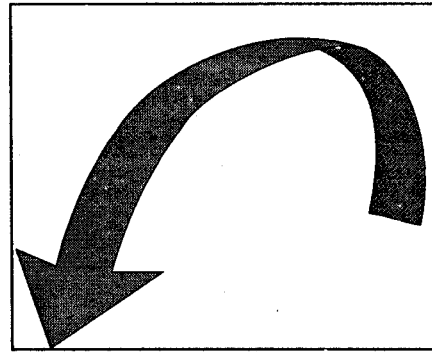
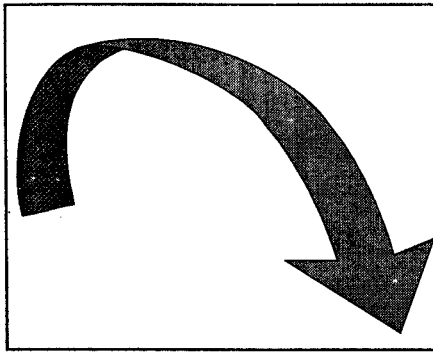

ข้าม เลย ผ่าน มุมมองใหม่ของการเคลื่อนที่ในภาษาไทย

คิโยโกะ ทากาฮาชิ

นิสิตปริญญาเอก ชั้นปีที่ 3 ภาควิชาภาษาศาสตร์

ในภาษาไทยมีคำกริยาที่แสดงการเคลื่อนที่จำนวนหนึ่งซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันทางความหมาย คำกริยาเหล่านี้จะปรากฏในรูปของกริยาเรียง กล่าวคือมีการซ้อนกันของคำกริยาหลายตัว อาทิในคำกริยาต่อไปนี้

(1) เดินข้าม เดินเลย เดินผ่าน

ในกลุ่มตัวอย่าง (1) *เดิน* เป็นคำกริยาหนึ่งคำและมีคำกริยาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทางความหมายมาต่อท้ายได้แก่ *ข้าม* *เลย* และ *ผ่าน* ความสัมพันธ์ระหว่างคำกริยา *เดิน* กับ *ข้าม* *เลย* *ผ่าน* เรียกว่าความสัมพันธ์ในระบบเชิงแนวนอน (Syntagmatic system) คำกริยา *ข้าม* *เลย* *ผ่าน* สามารถใช้แทนกันได้ ดังเช่นที่ปรากฏในตำแหน่งหลังคำกริยา *เดิน* ความสัมพันธ์ของคำกริยา *ข้าม* *เลย* *ผ่าน* เรียกว่า ความสัมพันธ์

ในระบบเชิงแนวตั้ง (Paradigmatic system) ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนต้องการเสนอความสัมพันธ์ในระบบเชิงแนวตั้งของกริยาแสดงการเคลื่อนที่ในภาษาไทยในมุมมองใหม่ ผู้เขียนได้แบ่งกริยาแสดงการเคลื่อนที่ในภาษาไทยออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ๑. กริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่เน้นลักษณะอาการในการเคลื่อนที่ (Manner) และ ๒. กริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่เน้นทิศทางและเส้นทางในการเคลื่อนที่ (Path) ตัวอย่างของคำกริยาในประเภทที่หนึ่ง เช่น

(2) เดิน วิ่ง ย่าง

(3) คลาน เลื้อย คืบ

(4) หมิ่ เติลิด

คำกริยาเหล่านี้แสดงอาการการเคลื่อนที่ในลักษณะเดียวกันแม้จะมีความแตกต่างในเชิงความหมายบ้าง เช่น คำกริยาในกลุ่มตัวอย่าง (2) แสดงการเคลื่อนที่โดยยกเท้าก้าวไปเช่นเดียวกัน แต่ในคำว่า วิ่ง มีอาการเร็วกว่าเดิน ส่วนในคำว่า ย่าง มีอาการช้ากว่าเดิน ความเร็วของการเคลื่อนไหวอวัยวะของร่างกายเป็นสิ่งที่เฉพาะเจาะจงที่ทำให้เราจำแนก วิ่ง ย่าง ออกจากเดิน ได้ และลักษณะก้าวของการเคลื่อนที่ก็เป็นสิ่งที่เฉพาะเจาะจงที่ทำให้เราจำแนก วิ่ง ย่าง ออกจากเดิน ได้เช่นกัน

ตัวอย่างของคำกริยาในประเภทที่สอง เช่น

- (5) ข้าม เลย ผ่าน
- (6) เลียบ เลาะ ตาม
- (7) วน เวียน หมุน

คำกริยาในกลุ่ม (5) ถึง (7) แสดงทิศทางหรือเส้นทางที่คนหรือสิ่งของเคลื่อนที่ คำกริยาในแต่ละกลุ่มแสดงทิศทางหรือเส้นทางที่มีลักษณะร่วมกัน เช่น ข้าม เลย ผ่าน เป็นการเคลื่อนไปตามเส้นทางที่กำหนดด้วยสิ่งที่ถูกอ้างอิง (เช่น เดินข้ามสะพาน สะพานเป็นสิ่งที่ถูกอ้างอิงเพื่อกำหนดตำแหน่งของเส้นทางที่เราเดินข้าม) เลียบ เลาะ ตาม เป็นการเคลื่อนไปตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และ วน เวียน หมุน เป็นการเคลื่อนไปโดยรอบ

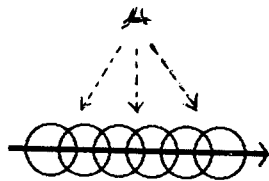
นอกจากนี้แล้วในภาษาไทยยังมีกริยาแสดงการเคลื่อนที่ที่เน้นทั้งสองประเภทที่กล่าวไปแล้วคือแสดงอาการของการเคลื่อนที่และทิศทางของการเคลื่อนที่ตัวอย่างเช่น กริยา ถด และ ถัด แสดงอาการของการกระเด้งต่าง ๆ กันไป ถัด เป็นการเขยิบเขยิบกันไปข้างหน้า ส่วน ถด เป็นการเขยิบกันไปข้างหลัง โดบ แสดงอาการของเหยี่ยวที่จะตะครุบเหยื่อซึ่งอยู่ในทิศทางลง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์เฉพาะความสัมพันธ์ในระบบเชิงแนวคิดระหว่างคำกริยาในประเภทที่สองคือคำกริยาที่แสดงทิศทางและเส้นทางของการเคลื่อนที่ โดยวิเคราะห์คำกริยา ข้าม เลย และ ผ่าน เป็นตัวอย่าง และแนวคิดที่นำมาอธิบายถึงความแตกต่างทางความหมายของกริยาเหล่านี้ได้แก่ "มุมมอง" (Perspectives) กล่าวคือผู้พูดภาษามองเห็นการเคลื่อนที่ที่แสดงด้วยคำกริยาเหล่านั้นโดยใช้มุมมองไหน มุมมองที่ผู้เขียนจะเสนอได้แก่ "มุมมองโดยรวม" (Global perspective) และ "มุมมองภายใน" (Internal perspective)

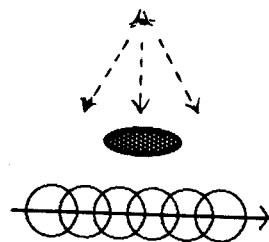
เมื่อเราอาศัยมุมมองโดยรวม การเข้าใจของเราที่มีต่อคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่จะทำให้เรามองเห็นภาพรวมของการเคลื่อนที่ ซึ่งเป็นการมองเหตุการณ์การเคลื่อนที่โดยยืดยาวมองที่ตายตัวจุดใดจุดหนึ่ง ดังที่สังเกตเห็นได้จากตัวอย่างข้างล่าง

- (8) ข้ามพรมแดนไทยไป
- (9) เลยนํ้าตกแก่งซองมา

ประโยค (8) แสดงภาพรวมของเส้นทางในการเคลื่อนไปจากจุดเริ่มต้นข้ามพรมแดนไทยไปจนถึงจุดหมายปลายทาง ส่วนประโยค (9) ก็แสดงภาพรวมของเส้นทางในการเคลื่อนที่เช่นเดียวกัน แต่บอกเป็นนัยว่าผู้พูดให้ความสำคัญต่อตำแหน่งสถานที่ของสิ่งที่ถูกอ้างถึงคือ น้ำตกแก่งซอง ซึ่งอยู่บนเส้นทางในการเคลื่อนที่นั้น ภาพที่ 1 และ 2 ข้างล่างแสดงผังภาพลักษณะของการเคลื่อนที่ที่โดยมองจากมุมมองโดยรวมสองประเภทย่อยคือ ประเภทที่เน้นภาพรวมของเส้นทาง และประเภทที่เน้นสิ่งที่ถูกอ้างถึงในการกำหนดเส้นทางตามลำดับ

ภาพที่ 1. ผังภาพลักษณะของการเคลื่อนที่
โดยมองจากมุมมองโดยรวมประเภทที่เน้น
ภาพรวมของเส้นทาง

ภาพที่ 2. ผังภาพลักษณะของการเคลื่อนที่
โดยมองจากมุมมองโดยรวมประเภทที่เน้นสิ่ง
ที่ถูกอ้างถึงในการกำหนดเส้นทาง

นอกจากนี้การเข้าใจกริยาแสดงทิศทางและเส้นทางของการเคลื่อนที่ในอีกกลุ่มหนึ่งคืออาศัยมุมมองภายใน ซึ่งจะเน้นความต่อเนื่องของการเคลื่อนที่ กล่าวคือ ตำแหน่งของจุดมองจะไม่คงที่แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามการเคลื่อนที่ของคนหรือสิ่งของนั้น ๆ เราจึงเห็นความต่อเนื่องของเหตุการณ์การเคลื่อนที่นั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น

(10) ผ่านแนวของทัพไทยไป

ประโยค (10) เน้นเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องของการเคลื่อนที่ผ่านแนวของทัพไทย ซึ่งเราอนุมานได้ว่ามีการสู้รบกับทัพไทยในการเคลื่อนที่นั้น เราสร้างภาพที่ดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ เช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเรามองเหตุการณ์การเคลื่อนที่นั้นจากมุมมองภายใน ซึ่งสามารถแสดงได้ด้วยผังภาพลักษณะในภาพที่ 3 ข้างล่าง

ภาพที่ 3. ผังภาพลักษณะของการเคลื่อนที่
โดยมองจากมุมมองภายใน

กล่าวโดยสรุป ในคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ในภาษาไทยมีคำกริยาที่แสดงทิศทางหรือเส้นทางที่มีลักษณะร่วมกัน แต่มี

ความแตกต่างในแง่ของ "มุมมอง" ที่ใช้ในการมองเหตุการณ์การเคลื่อนที่นั้น ๆ ซึ่งจะสามารถจำแนกออกเป็นสามกลุ่มดังต่อไปนี้ คือ กลุ่มที่หนึ่ง (เช่น *ข้าม เลียบ วน*) และกลุ่มที่สอง (เช่น *เลย เลาะ เวียน*) แสดงเหตุการณ์การเคลื่อนที่ตามเส้นทางอย่างไรอย่างหนึ่งโดยมองจากมุมมองโดยรวม เราจะมีมองเห็นภาพรวมของเส้นทาง แต่ความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มนี้ก็คือ กลุ่มแรกเน้นภาพรวมของเส้นทางโดยส่วนใหญ่จะมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดอย่างชัดเจน (เช่น *ข้ามพรมแดนไทยไป เลียบริมน้ำไปทางใต้*) ส่วนกลุ่มหลังเน้นสิ่งที่ถูกอ้างถึงในการกำหนดเส้นทาง (เช่น *เลยน้ำตกแก่งซองมา เลาะเรื่อยไปคู่อีกสองสามหาดสวย*) และกลุ่มที่สาม (เช่น *ผ่าน ตาม หมุน*) แสดงเหตุการณ์การเคลื่อนที่ตามเส้นทางอย่างไรอย่างหนึ่งโดยมองจากมุมมองภายใน ซึ่งเน้นเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องในการเคลื่อนที่ (เช่น *ผ่านแนวของทัพไทยไป แยกทหารตามทุกทาง*)

เอกสารอ้างอิง

ลิโยโกะ ทาคาฮาชิ. 2541. เหตุการณ์การเคลื่อนที่ในทิศทางลงโดยไม่ใช้พลัง

ของสิ่งที่เคลื่อนที่ในภาษาไทย.

วารสารศูนย์ภาษา มุทิตาภิวัตน์.

จรัสดาว อินทรทัศน์. 2539. กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Langacker, Ronald W. 1986. *Abstract motion. Proceedings of the 12th annual meeting of the berkeley linguistics society*, 455-471.

Levin, Beth. 1993. *English verb classes and alternations: A preliminary investigation*. Chicago: University of Chicago Press.

Takahashi, Kiyoko. 1997. *Temporal proximateness in Thai*. Paper presented at the 5th International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, 14-19 July 1997.

_____. 1997. *Verbs for global locomotory body motion in Thai*.

Paper presented at the 16th International Congress of Linguists, Paris, 20-25 July 1997.